4.1. Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkış Nedenleri

Resulullah'ın hadislerini her bir Müslümanın benimseyip uygulaması gerekir. Fakat imandan nasibini almamış bazı şahıslar bu durumu istismar ederek Resul-i Ekrem adına hadis uydurmuşlardır. Oysa Peygamber Efendimiz , *"Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."*[24] buyurmuş, hadis uydurmanın büyük bir günah olduğunu açıklamıştır.

Hz. Peygamberin hayatında ve onun vefatını takip eden yıllarda hadis rivayeti açısından güvenli bir ortam vardı. Sahabiler hadis rivayetinde titizlik gösteriyor, *"Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın."* hadisini kendilerine rehber ediniyor, "Resulullah şöyle buyurdu." derken son derece dikkatli davranıyorlardı.

NOT EDELİM

Kur'an'a ve akla gerçekten aykırı olan hadisler uydurmadır. Zira Allah'ın Resulü Kur'an'a ve akla aykırı bir şey söylemez. Ancak bir hadisi okuduğumuz zaman, bu şu ayete aykırı diye onu aceleyle reddetmek veya akla ters diye onun uydurma olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Çünkü o hadis gerçekten Kur'an'a veya akla aykırı olmadığı halde, bizim Kur'an'dan anladığımıza veya bizim aklımıza aykırı olabilir. O yüzden iyice araştırmadan bir sonuca varmamak gerekir. Zira uydurma bir hadis için "Resulullah böyle söyledi." demek ne kadar yanlışsa, Resul-i Ekrem'den gelen bir hadisi gerekli araştırmayı yapmadan hemen reddetmek de bir o kadar tehlikelidir.

Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle Müslümanlar arasında iç savaşlar başladı. Bu savaşlardan sonra ortaya çıkan kargaşadan hadis rivayetindeki titizlik de olumsuz manada etkilendi. İslam'ı içine sindiremeyen bazı şahıslar bu karışık dönemi fırsat bilerek devam eden yıllarda çeşitli hadisler uydurdular ve bunları topluma yaymaya çalıştılar. Hicri ikinci ve üçüncü asırda da hadis uydurma olayları devam etti. İnsanları hadis uydurmaya iten sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Grup Görüşünü Savunma

Birinci asırda meydana gelen iç savaşlar toplum içinde ayrışmaya neden olmuş ve bu yüzden ortaya çıkan dinî akımlar sonraki zamanlarda da etkisini sürdürmüştür. Çeşitli siyasi mezhepler içinde yer alan ama gerçekte İslam'a düşman olan bazı kişiler kendi gruplarının lehine, karşı grupların ise aleyhine hadis uydurmaya başladılar.

YORUMLAYALIM

Meşhur muhaddis Abdurrahman b. Mehdî'nin aşağıdaki sözünü yorumlayınız.

"Gerçek âlim, bir hadis kendi görüşlerine uysa da uymasa da onu naklederler. Sözde âlimler ise sadece çıkarlarına uyan hadisleri naklederler."

(Abdulfettah Ebu Gudde, el-İsnad mine'd-dîn, s. 30.)

Örneğin siyasi mezhepler kendi görüşlerinin doğruluğunu savunmak ve görüşlerine delil sunmak amacıyla hadis uydurmuşlardır. Kimileri, özellikle Hz. Ali'nin Resulullah'tan sonra halife olması gerektiğine dair hadisler uydurdu. Ayrıca Hz. Peygamberden Hz. Ali'nin

24 Buhârî, İlim 38; Müslim, Mukaddime 3.

faziletine dair sahih bir şekilde nakledilen hadislerle yetinmeyerek onlara yenilerini eklediler. "Ali insanların en hayırlısıdır. Ona inanmayan kâfirdir."[25] uydurması buna örnek olarak verilebilir.[26] Bu ve benzeri rivayetlere karşı, Muâviye b. Ebî Süfyân taraftarları arasındaki kötü niyetli kişiler, Muâviye b. Ebî Süfyan'ın faziletine dair hadisler uydurarak cevap verdiler. "Allah katında güvenilir üç kimse vardır: Ben, Cebrâil ve Muâviye b. Ebî Süfyan." uydurması[27] buna bir örnektir.

Fıkhî mezhepler adına uydurulan hadisler de grup görüşünü savunmak için hadis uydurma başlığına dahil edilebilir. İkinci asır ve sonrasında oluşan fıkhî mezheplerin cahil ve dini hassasiyeti düşük taraftarları kendi mezheplerini ya da imamlarını öven, diğerlerini ise aşağılayan uydurmaları topluma yaymaya çalıştılar. Bu uydurmalardan birine göre güya Allah Resulü şöyle demiş: "Ümmetimden Muhammed b. İdrîs (eş-Şâfiî) adında biri çıkacak. Ümmetime şeytandan daha fazla zararlı olacak. Yine ümmetimde adı Nu'man, künyesi Ebu Hanîfe olan biri gelecek ve ümmetimin ışığı olacak."[28] Bu gibi uydurma rivayetler körü körüne mezhep bağlılığının nereye varacağını göstermektedir.

b) İslam Düşmanlığı

Müslümanlar, Resul-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Ebu Bekir döneminde, İslam'ı terk ederek halifeye savaş açan kimselerle mücadele etmişler, Hz. Ömer döneminden itibaren ise hızlı bir fetih hareketine girişmişlerdi. O dönemin büyük devletlerinden biri olan İran bölgesindeki Sâsânî Devleti kısa sürede dize getirilmiş ve oldukça geniş bir toprak parçası İslam devletine katılmıştı.

Savaş gücüyle Müslümanları yenemeyeceklerini anlayan ve daha sinsi bir plan geliştiren kişiler, uydurma hadisler yoluyla İslam toplumunu yıkmayı denediler. Zındıklar yani Allah'ın birliğini ve ahiret gününü kabul etmiş görünmelerine rağmen kalpleri İslam'a karşı kinle dolu olan bu şahıslar, anlamı oldukça saçma hadisleri toplumda yaymaya gayret ettiler. Onlar bu vesileyle aslında İslam'ın akıl almaz fikirler içerdiğini vurgulamak istemişlerdir. "Rabbimi Mina'da insanların önünde boz bir deveye binmiş halde gördüm, üzerinde yün bir cübbe vardı."[29] şeklindeki uydurma rivayet böyle bir zındıklığın ürünüdür.

c) İslam'a Hizmet Arzusu

Hadis uydurmayı tetikleyen en düşündürücü sebeplerden birisi İslam'a hizmet etme arzusudur. Kendini dindar sanan bazı Müslümanlar, çevresindekilerin namaz, oruç gibi ibadetlere düşkün olmadıklarını görünce, bu ibadetleri çekici hale getirmek için Peygamber adına hadisler uydurmuş, vaatlerde bulunmuşlardır. "Şu sureyi şu kadar okursan şöyle şöyle sevap alırsın." şeklindeki uydurmalar bu çeşide örnek olarak verilebilir.[30]

"Ağacın kurdu içinde olur." atasözünü haklı çıkartırcasına bu şahısların İslam'a verdikleri zarar, diğerlerinden daha fazla olmuştur. Çünkü bu kişiler; ibadet eden, görünüş itibariyle

25 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 1, 348.
26 M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 34.
27 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 2, 17.
28 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 2, 48.
29 Aliyyü'l-Kârî, el-Esrârü'l-Merfua, s. 209.
30 M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 56-61.

insanda şüphe uyandırmayan kişilerdi. Ayrıca konusu itibariyle uydurdukları rivayetler de hiçbir Müslümanın şüphe duymayacağı namaz, oruç gibi zaten Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde sıkça zikredilen konulardı. O sebeple âlimler bu tür şahısların uydurmalarını tespitte diğerlerinden daha fazla zorlanmışlardır.

d) Şahsi Çıkar Sağlama Arzusu

Bazı sahtekârlar ise para, makam ve mevki kazanmak için hadis uydurmaktan çekinmemişlerdir. Mesela Abbasi halifesi el-Mehdî'nin kuş yarıştırdığını gören Gıyâs b. İbrâhim, "Ancak ok, deve, at yarışlarından ödül alınabilir." hadisine "kuş yarışını" da ekleyerek halifenin gözüne girmeye çalışmıştır. Ancak Halife Mehdî, buradaki yalanı fark edince Gıyâs'ı "Senin bu kafan yalancı kafasıdır." diye azarlamıştır.[31]

Elindeki bir malı daha iyi pazarlamak ve böylece çıkar sağlamak için o malı bir şekilde Peygamber Efendimiz ile irtibatlandırmak da aynı şekilde hadis uydurmaya dahildir.

TAMAMLAYALIM

Mevzu hadislerin ortaya çıkış nedenlerini yazarak aşağıdaki kavram haritasını tamamlayınız.

31 İbnü'l-Cevzî, Mevzûât, 1, 42.